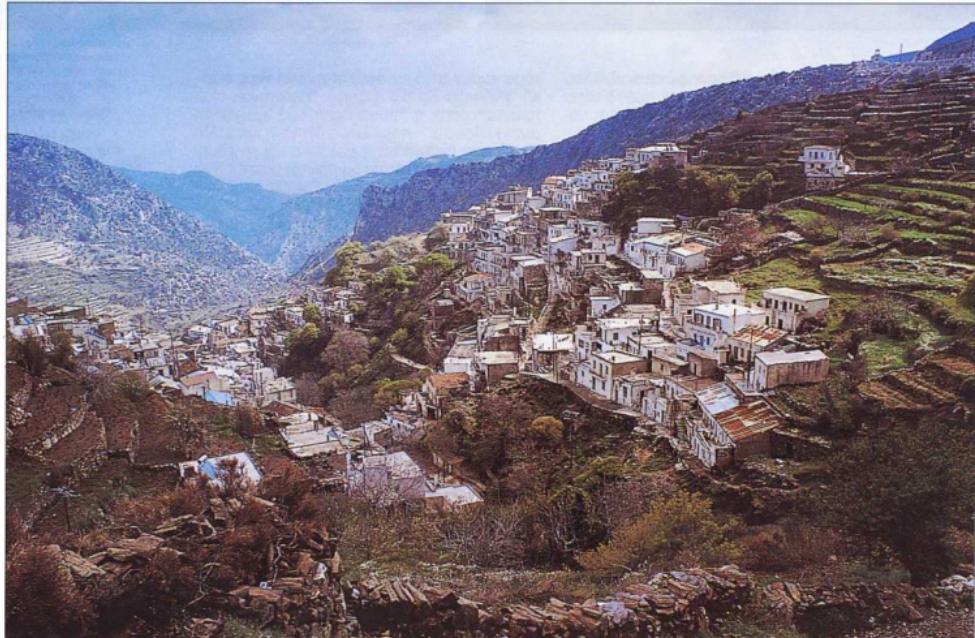

ΟΙ ΟΝΕΙΡΕΥΑΜΕΝΟΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1930 ΣΤΗΝ ΚΟΡΩΝΟ*

Charles Stewart
University College London

Στη Νάξο, το χωριό Κόρωνος φημίζεται για τις παραδόσεις του, τις σχετικές με τα όνειρα και τις προφητείες. Οι υπόλοιποι νησιώτες αποκαλούν μερικές φορές τους Κορωνιδιάτες, κάπως υποτιμητικά, ονειρευάμενους. Ο χαρακτηρισμός αυτός πηγάδει από μια σειρά γεγονότων που ανάγονται στον 19ο αιώνα. Στις αρχές της δεκαετίας του 1820, μια μοναχή στο κοντινό νησί της Τήνου είδε σειρά ενυπνίων που αποκάλυψαν τον τόπο όπου βρέθηκε μια εικόνα. Η εικόνα αυτή, όπως είναι γνωστό, έγινε το επίκεντρο προσκυνηματικών ταξιδιών στην Τήνο, η οποία έκτοτε, και μέχρι σήμερα, αποτελεί το σημαντικότερο προσκύνημα στην Ελλάδα.

Το χωρίο Κόρωνος.

Εικόνα της Παναγίας της Τίνου:
α. Χαρακτικό που παρουσιάζει την εικόνα του Ευαγγελισμού.
β. Η «Μεγαλόχορη Τίνου» όπως είναι σήμερα, σκεπασμένη από πολύτιμα μέταλλα και λίθους.

Mια δεκαετία περίπου μετά την αποκάλυψη της εικόνας της Τίνου, τρεις κάτοικοι της Κόρωνας άρχισαν να βλέπουν οράματα που τους καθοδηγούσαν να σκάψουν, για να βρουν μια εικόνα της Παναγίας σε μια πλαγιά ενός τόπου που λέγεται Αργοκούλι, τρία περίοδα χιλιόμετρα από την Κόρωνα. Μετά από ένα μεγάλο διάστημα νοείρων και ανασκαφών, ξεθάφτηκε, το 1836, μια μικρή εικόνα του Ευαγγελισμού. Λέγεται ότι είναι έργο του ευαγγελιστή Ιουκά και ότι την είχαν στην κατοχή τους οι πρώτοι χριστιανοί που κρύβονταν στην πλαγιά αυτή για να γλιτώσουν τους διωγμούς. Άμεσως, ο κόσμος θεώρησε την εικόνα θαυματουργή και έχτισαν μια εκκλησία της Παναγίας στο Αργοκούλι, περί της οποίας ήταν ιδιαίτερα αιώνια. Λίγο, όμως, μετά την ανακάλυψη της, η εικόνα της Παναγίας της Αργοκούλιωτισσας εξαφανίστηκε και παρέμεινε αφάντη επί έναν σχεδόν αιώνα.

To 1930, μια μικρή μαδητρία από την Κόρωνα, η Κατερίνα Λεγάκη, είδε σειρά από ονείρα στα οποία εμφανίζονταν η Παναγία. Αυτή και ο αδερφός της Νικηφόρος έμεναν στο σπίτι κάποιας κυριάς Ξένου, στη Χώρα της Νάεσυ. Η Παναγία εμφανίστηκε στο ίδιο νερό του κοριτσιού και είπε ότι η εξαφανισμένη εικόνα βρισκόταν στο εικονοστάτι της κυριάς Ξένου. Ο Νικηφόρος αρχικά διστάστηκε να μπλεσει θεωρεύεις για τη ζήτημα αυτό στη νοικοκύρα του, για να μη χαλάσει τη σχέση τους. Τελικά όμως είδε και αυτός ένα άνειρο, στο οποίο πήγαινε στο εικονοστάτι της νοικοκύρας κι εβρισκει την εικόνα. Την επόμενη μέρα ανακάλυψαν την αληθινή εικόνα. Η κυρία Ξένου τους είπε ότι την είχε κληρονομήσει από τη μητέρα της και ότι την είχε δώσει στο γιο της, για να τη φορά σαν φυλακτό, όταν είχε πάει να πολεμήσει στον

A' Παγκόσμιο πόλεμο. Όταν ο γιος της γύρισε από τον πόλεμο, τοποθέτησε τη μικρή εικόνα στο εικονοστάτι και την έχασε. Η κυρία Ξένου έδωσε την άδειά της να ξαναμεταφερθεί η εικόνα με θρησκευτική πομπή στην Κόρωνα.

Στις 9 Φεβρουαρίου 1930, η εικόνα επανήλθε στον τόπο της αρχικής της ανεύρεσης και μεγάλη πλήθη πιστών συνέρρευσαν στο Αργοκούλι για να γιορτάσουν το γεγονός. Η εφημερίδα Φωνή Νάρου-Πάρου¹ αφέρεως ένα ρεπορτάριο στα γεγονότα, ενώ οι προφορικές παραδόσεις που διασώζονται μέχρι σήμερα επιβεβαιώνουν σε μεγάλο βαθμό την αφήγηση αυτή. Μόλις τελείωσε η λειτουργία της Κυριακής, νέρο ανέβλυσε από τον τόπο της εύρεσης της εικόνας και οι άνθρωποι μάζεψαν αυτόν τον αγιασμό σε ό,τι δοχείο μπορούσαν να βρουν. Η εφημερίδα ανέφερε ακόμη ότι το νέρο αυτό θεράπευσε ένα κορίτσι που υπέφερε από νευρασθενεία. Τα γεγονότα αυτά συνέβαλαν στην αύξηση του θρησκευτικού ζήλου, όχι μόνο στην Κόρωνα και τα γύρω ορεινά χωριά, αλλά σε ολόκληρο το νησί. Ένα μήνα αργότερα, η εφημερίδα προεβλεπε ότι χιλιάδες άνθρωποι θα παρακολουθούσαν τις θείες λειτουργίες που σχεδιάζονταν να τελεσθούν στο Αργοκούλι κατά τις εορτές του Ευαγγελισμού και της Ζωοδόχου Πηγής². Το Αργοκούλι είχε πάρει για καλά το δόρυ του να γίνει αυτό που είναι σήμερα: το μεγαλύτερο προσκύνημα της Νάεσυ.

Το Εκκλησιατικό Συμβούλιο στο Αργοκούλι ανησυχούσε ότι δεν θα μπορούσαν να φιλοξενήσουν το πλήθος των προσκυνητών από ολόκληρη τη Νάεσυ και οργάνωσε την ταχεία οικοδόμηση κελλιών, για να καταλύσουν οι επισκέπτες. Όμως αυτό δεν ήταν το μόνο σημαντικό έργο που γινόταν στο Αργοκούλι την εποχή εκείνη. Λί-

Χάρτης της Νάξου.

γιο μετά την επιστροφή της εικόνας στην Κόρωνο. Ξέσπασε μια «επιδημία» συνέιρων στα δωδεκάχρονα παιδιά του σχολείου, που ήταν συνομηλικά με την Κατερίνα Λεγάκη³. Αρχικά τέσσερα παιδιά ανέφεραν ότι έβλεπαν όνειρα, μετά προσέθηκαν άλλοι δύο. Τα παιδιά αυτά συνειρέυνταν σταθερά την Αγία Άννα ή την Παναγία, οι οποίες τους υπενθύμιζαν ότι στο Αργοκούλι παρέμενε θαυμένη μια εικόνα της Αγίας Άννας, που περίμενε την αποκάλυψη της. Μερικά παιδιά συνειρέυτηκαν ενδείξις για το σημείο όπου βρίσκοταν η εικόνα, και οι χωρικοί, με βάση τις πολυρροφορίες αυτές, άρχισαν εκτεταμένες ανασκαφές. Ο αρθρογράφος της Φωνής Πάρου-Νάξου εκτίμησε ότι τις τελευταίες δύο εβδομάδες του Μαρτίου του 1930 έγιναν περίπου 3000 μεροκάματα στην αναζήτηση της χαμένης εικόνας⁴. Προς τόλο τους της 1930, οι ανασκαφές είχαν σχηματίσει ένα μεγάλο πλάτωμα στην πλαγιά του βουνού. Οι Κορωνιδιάτες ζουν από την έξορυξη σμύριδας και η αναζήτηση της εικόνας απαιτούσε πλήρη εφαρμογή των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων. Στην πραγματικότητα, θα μπορούσε κανείς να πει ότι τα σκάψιμα στο Αργοκούλι και θαγίασε το επάγγελμά τους, καθιστώντας το αναγκαίο για την αποκάλυψη της ιερής εικόνας.

Τα παιδιά κατέγραφαν τα ονειρά τους στα σχολικά τους τετράδια, μία ή καν δύο φορές την ημέρα (αν κοιμούνταν και το μεσημέρι). Μια γυναικά, η Ευδοκία Μελισσουργού, τα οργάνωσε και συγκαλούσε καθημερινές συναντήσεις στο σπίτι της, διότι τα παιδιά διάβαζαν τα καινούργια τους ονειρά στον κόδιμο που συγκεντρώνοταν και συνωστίζονταν στην αυλή. Δύο από τα παιδιά αυτά ζουν μέχρι σήμερα, ενώ έχουν ωθεί πολλά τετράδια ενός κοριτσιού από τα παιδιά που έβλεπαν τα ονειρά. Στις 16 Ιουνίου 1930 το κορίτσι αυτό είχε καταγράψει το ακόλουθο ονείρο⁵:

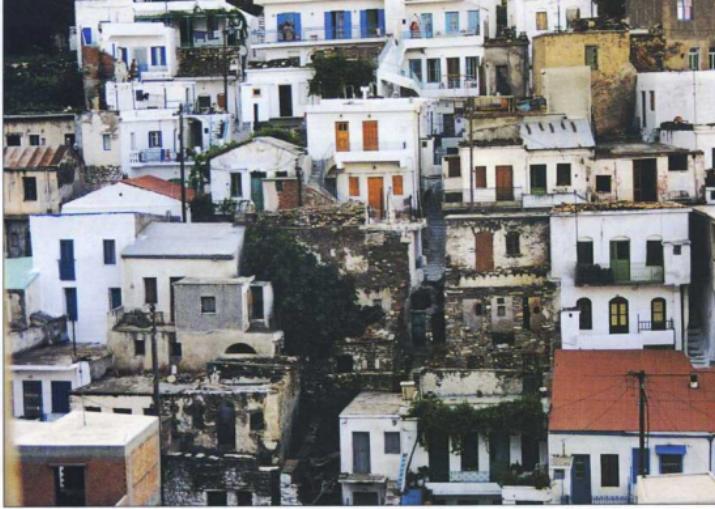
Ηρθε πάλι η Παναγία και μας πήρε όλα τα παιδιά και την Ευδοκία και φύγαμε στο Αργοκούλι και μας πήγε στο αγιάσιμα⁶ και βγήκαμε από ένα σπήλαιο και μες στο σπήλαιο αυτό καθότανε η

Αγία Άννα και έλεγε να βγω, να μη βγω; Τι να κάνω; Και έλεγε: πώς να βγω αφού είναι τόσο άπιστο το χωρίο; Οταν τους καταλάβη και είναι πιστοί τότε θα βγω, αλλά όλοι ήμωναν πιστεύουνε, όχι ένας και δύο...

Καθώς η αναζήτηση της εικόνας παραπεντόμενα μέχρι το καλοκαίρι του 1930, οι ονειρευτές και οι οπαδοί τους ήθιαν σε αντιπαρόθεση με τους συγχωριανούς τους που δεν πίστευαν. Όπως δείχνει το ονειρό του κοριτσιού, οι ονειρευτές ήταν πιεσιμένοι ότι η έλεγχη αυτή πίστης μείωνε τις πιθανότητες που είχαν να βρουν την εικόνα. Αρκετά οραματικά ονείρα συμβούλευαν τους χωρικούς να μην πάνε στις δουλειές τους στα ορυχεία σμύριδας, αλλά ή να πάνε στο Αργοκούλι και να σκάψουν για την ξεβανισμένη εικόνα, ή να περάσουν τη μέρα τους με μετανοίες και προσευχές στην κύρια εκκλησία του χωριού, την Αγία Μαρίνα. Τα παιδιά προέβλεπαν αυχγήματα και κακοτυχίες για όσους δεν έδιναν σημασία στην προειδοποίηση αυτή. Έτσι, στη διάρκεια της έντονης ονειρικής δραστηριότητας, στα μέσα του 1930, το μηνύμα ήταν ότι οι εξερευκτικές ικανότητες θα έπρεπε να χρησιμοποιούνταν μόνο στην υπηρεσία της Παναγίας, στο σκάψιμο δηλαδή στο Αργοκούλι, και με εργαλεία που πρόσφερε το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο. Σε ένα ονείρο, στις 3 Ιουλίου, η Αγία Άννα ανακοίνωσε ότι η απώλεια αυτή εισοδήματος δεν θα ήταν πάρα προσωρινή και αμελητέα. Οταν θα βρισκόταν η εικόνα της, καθώς τους μηνύοντας η Αγία Άννα, όλοι θα γίνονταν πλούσιοι από τα έσαδα της εξόρυξης του σμύριδιον.

Τα ονείρα των παιδιών θεωρήθηκαν θεϊκά μηνύματα από την Παναγία την Αργοκούλωποσα, της οποίας η εικόνα βρισκόταν τώρα στο χωριό. Η Μεγαλόχαρη μιλούσε αυτοπροσώπως στα ονείρα αυτά καθώς μερικές φορές μιλούσαν και άλλοι αγίους, ίδιως η μητέρα της Παναγίας, η Αγία Άννα. Οι καταγραφές των ονειρών που έχω διαβάσει αρχίζουν, χαρακτηριστικά, με έναν κατάλογο αγίων, στους οποίους συνήθως περιλαμβάνονται η Αγία Άννα και η Παναγία, και οι οποίοι αρπάζουν τα παιδιά και τα πηγαίνουν στο Αργοκούλι, μερικές φορές μέσα στις σπηλαίες και στα ρήγματα που υπάρχουν εκεί. Σε άλλα ονείρα, οι άγιοι πηγαίνουν τα παιδιά στον Παραδεισό, στην Κόλαση ή σε περιήγηση στων υπόλοιπων χωριών της Νάξου. Σύμφωνα με ένα από τα επιζώντα παιδιά που έβλεπαν τα ονειρά, οι επιτροποί της εκκλησίας της Κορώνου έπαιρναν πράγματι τα παιδιά και επισκέπτονταν άλλα χωριά, όπου διαβάζαν δυνατά τα ονείρα τους. Μερικά από τα ονείρα μιαδύνων που καταγράφονται με τέτοιον τρόπο ωστε να έχουν τον μεγαλύτερο δυνατό αντίκτυπο στα χωριά που επισκέπτονταν τα παιδιά. Ένα ονείρο της 9ης Ιουνίου λέει τα εξής:

Παρουσιάσθη τη Παναγία και μου είπε να πω των Εγκαρπτών⁷ να βάλουν, λέγει, πίστη επάνω τους, διότι αν δεν πιστεύουν ότι βίων χολέρα μες στο χωρίο αυτών και δεν ωρίφαν κανέναν, διότι ως και τα μωρά παιδιά βλαστησούν την Παναγία, κατόπιν παρουσιάσθη η Αγία Άννα... και μου είπε ότι η Αγία Άννα να πω των Εγκαρπτών να μη βλαστησουν γιατί θα τους κάμη να μη ζη κανένας όταν έβγη και άκουσα μια βοή και ρωτήσα την Αγία Άννα και τι βοή είναι Αγία μου Άννα... αυτή; Και μου είπε ότι έρχεται ο Χριστός μες σ'

Απόφη της Κορώνου
(εγενενική παραχώρηση)
φωτ.: Μαρία Εμμ. Μανιώλα).

ένα αεροπλάνο στον ουρανό και γύρισα και είδα τον χριστό μες στο αεροπλάνο και την ώρα που τον είδε παρουσιάθηκε ένα σημείο στον ουρανό και ερχότανε από την Παναγία αυτό το σημείο και την ώρα που πήγα μέσα στις Εγκαρές αυτό το σημείο γίνεται είς τέσσερα και δύο το είδαν μετανοήσανε και πιστέψανε και κατέβη ο Χριστός από το αεροπλάνο και μου είπε να πα των Εγκαρέων να μετανοήσουν δύο μόνο, λέγει, γριάδες επίστευμαν και κατόπιν δύο είναι άπωτοι και μου είπε ότι και το χωριό μας ήταν έταν αλλά τώρα μετανόησε και χαρεπιστήκαμε και έφυγε.

Στους οπαδούς των ονείρων αυτών δόθηκαν οδηγίες να κάνουν πιο αυστηρές νηστείες, για να δείξουν την πίστη τους, αλλά και για να αποκτήσουν την κατάσταση της καθαρότητας που θα τους επέτρεψε να αποκαλύψουν την εικόνα. Πριν από το πανηγύρι της Αγίας Μαρίνας, στις 17 Ιουλίου, οι ονειρευτές συμβούλεψαν τους Κορωνίδατες να απέχουν από κρέας και ψάρι τις Τετάρτες και τις Κυριακές. Η ίδια την ημέρα του πανηγυρίου οι ονειρευτές προέτρεψαν τους χωρικούς να μην παΐσουν μουσική και να φάνε μόνο λίγο κρέας και να το τελειώσουν την επομένη, για να αρχίσουν μια νέα νηστεία που θα διαρκούσε μέχρι τη Μεταμόρφωση του Σωτήρος, στις 6 Αυγούστου. Μπορεί να καταλάβει κανείς πώς οι ποικίλες αυτές ενέργειες είχαν ενοχλήσει ούσους δεν συμμερίζονταν τη φλογερή πίστη στα ονείρα. Η ίδια η λέξη ονειρουμένος άρχισε να αποκτά εξοργιστικούς, αρνητικούς τόνους.

Ακόμη και μέσα στο ίδιο το χωριό της Κορώνου τα μηνύματα των ονειρευτών δημιουργούνταν μιαν αφόρητη κοινωνική αναστάτωση και ένταση. Η στιγμή της κρίσης έφτασε όταν οι ονειρευτές και οι οπαδοί τους κατηγόρησαν έναν σεβάσιμη επηρέα, που αποτελείται από μακρόχρονη υπηρεσία, ότι σχεδίαζε να κλεψει την εικόνα της Αργοκούλωσας, με σκοπό να την πουλήσει για προσωπικό του κέρδος. Ίσως για να ξερώγουν από τη βαριά απισόδαιρα του χωριού, οι νεαροί ονειρευτές, μετά το πανηγύρι

της Αγίας Μαρίνας, εγκαταστάθηκαν στο Αργοκούλι. Εκεί, βρίσκονταν ανάμεσα στους πιο πιστούς οπαδούς τους, που συνέχιζαν να σκάουν για την εικόνα. Τα ονειρά τους αποστέλλονταν στο χωριό, για να διαβαστούν, αλλά σύντομα η Αστυνομία απαγόρευσε τις συγκεντρώσεις αυτές. Ο Γαβριήλ Λεγάκης, ένας αρχιμανδρίτης του χωριού που έγραψε μια λεπτομερή αριθμητική για των γεγονότων αυτών, των οποίων υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας, απέδωσε τα έντονα οράματα των παιδιών κατά την περίοδο αυτή σε ένα παραλήρημα, σε πρώιμο στάδιο, που προκλήθηκε από την ητοτελία.

Τα ονέιρα άρχισαν να προφητεύουν μια συγκεκριμένη σειρά γεγονότων. Πρώτα, η εικόνα της Αγίας Άννας θα αποκαλυπτόταν στις 6 Αυγούστου και, όταν θα γινόταν αυτό, θα χτιζόταν στον τόπο του προσκυνήματος μια μεγάλη εκκλησία της Παναγίας⁹ (και ίσως ένα μοναστήρι, σύμφωνα με κάποια άνευρα και καποιες συγχρονες προφορικές πηγές). Το Κόρωνος θα επεκτείνοταν πάρα πολύ και θα γινόταν μια πλούσια μεγαλύπολη¹⁰. Και πλούσιοι προσκυνητές απ' όλο τον κόσμο θα έρχονταν να επισκεφθούν την εικόνα, φέρνοντας γενναιόδωρες προσφορές. Οι ονειρευτές ανέφεραν συγκεκριμένα ότι κάποιος άνθρωπος «άλλης εθνικότητας» (άλλης φυλής) θα έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ανεύρεση της εικόνας. Επιπλέον, τα χρήματα για την ανέγερση του ναού θα προέρχονταν από την ανακάλυψη θησαυρών, μερικοί από τους οποίους βρίσκονταν θαμμένοι σε αρχαίες τοποθεσίες της Νάξου. Για παράδειγμα, ένας από τους επιζώντες ονειρευτές, ένας ανδρας, γύρω στα 80 του ημερών, μου είπε ότι οι αρχαίοι είχαν φτιάξει ένα χρυσό άναλμα της Αριάδνης σε φυσικό μέγεθος. Οι αρχαιολόγοι είχαν διενεργήσει ανασκαφές για να το βρουν και οι άνθρωποι το είχαν ονειρεύει πριν και μετά το 1930. Σύμφωνα με την παράδοση, πάντως, η ανακάλυψη του πολύτιμου αυτού αγάλματος εξαρτάται από την ανακάλυψη προηγουμένως της εικόνας της Αγίας Άννας. Τα έσοδα από το αγάλμα αυτό και

Εικόνα του Ευαγγελισμού από την Αργοκοίλι.

από τους άλλους θησαυρούς που θα ανακαλυφθούν στη Νάξο θα διατεθούν για το οικοδομικό πρόγραμμα του Αργοκοίλιου.

Όταν πέρασε η 6η Αυγούστου χωρίς να βρεθεί η εικόνα ή να αναβλύσει η πηγή του Αγιασμού, οι ονειρευτές και οι οπαδοί τους διαβεβαιώσαν τον κόσμο ότι αυτό θα γίνοταν μια εβδομάδα αργότερα, στη γιορτή της Καίμησης της Θεοτόκου. Και όταν ούτε τότε συνέβη τίποτε, ισχυρίστηκαν ότι το θάυμα θα συνέβαινε στην 19 Αυγούστου, την ημέρα της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, σύμφωνα με τον ίδιο ημερολόγιο. Όσο αξένονταν οι αποτυχίες, κλιμακωνόταν και η ένταση ανάμεσα στους κατοίκους του χωριού, καθώς οι ονειρευτές συνέχιζαν να θεωρούν υπεύθυνη για την αποτυχία τους την έλλειψη πίστης των συγχωριανών τους. Τελικά, ο Δεσπότης Παροναέας εξέδωσε επίσημη προστροφή προς τους κατοίκους της Κορώνης και του γειτονικού χωριού Σκαδό, σύμφωνα με την οποία τους καλούσε να σταμάτησουν να ασχολούνται με τα άνευρα και το σκάμιο και να επιστρέψουν στην κανονική τους ζωή. Η επίσημη Εκκλησία δεν μπόρεσε τελικά να ακολουθήσει αυτή τη φλογερή, χαρισματική ένταση της τοπικής ευσεβείας. Οι ονειρευτές είχαν ήδη υπονομεύει το κύρος της Εκκλησίας με την επίθεση τους στον εφημέριο. Έπρεπε να χαλιναγωγηθούν.

Ο αρχιμανδρίτης Λεγάκης αναφέρει ότι η επίσημη αυτή προκήρυξη δεν είχε κανένα αντίκτυπο στις πεποιθήσεις των ονειρευτών¹¹. Πράγματι, στα τετράδια του μικρού κοριτσιού τα άνευρα συνεχίζονται για μεγάλο διάστημα, ώς τα μέσα του 1931, σήνας και τα άνευρα των άλλων παιδιών. Μεταξύ άλλων, αυτά τα όψιμα άνευρα αναφέρονται ότι το 1933 θα είναι μια σπουδαία χρονιά για την εξόρυξη φυμάριδας. Τα μεταγενέστερα άνευρα κολακεύουν τους εξορυκτές της φυμάριδας, για να διατηρήσουν την πίστη τους στις προφητείες των ονειρών, συνδέοντας την ανακάλυψη της εικόνας της Αγίας Άννας με την επιτύχια τους στην εξόρυξη.

Η αφήγηση μου η σχετική με τα γεγονότα του 1930 τελείωνε εδώ. Και τώρα, στρέφομαι στον τρόπο με τον οποίο τα γεγονότα αυτά μπορούν να ερμηνεύθουν. Οι αναγνώστες ίσων γνωρίζουν παρόμοια γεγονότα που συνέβησαν στις δικές τους κοινωνίες, καθώς η ίδια ενδιάφερον να συγκεντρώθων περισσότερες περιπτώσεις ονειρευτών και θρησκευτικής αποκαλυψης στη σύγχρονη Ελλάδα, με σκοπό τη συγκρίση. Η περίπτωση της Κορώνης είναι ασυνήθιστη, νομίζω, εξαιτίας των πολύ βαθιών ιστορικών διαυγέσεων μεταξύ των διαφορετικών αλληλεγγύητων προφρετιών και επεισοδίων. Τα γεγονότα του 1930 αποτελούσαν συνέχεια άλλων, παλαιότερων κατά ειναί ανά, και έξακολουθουν να γίνονται αισθητά μέχρι σήμερα στο χωριό. Τα τελευταία χρόνια, γύρω στους 5.000 προσκυνήτες κατ' έτος έρχονται για να προσκυνήσουν την εικόνα της Παναγίας της Αργοκοιλιώτισσας στη γιορτή της Ζωοδόχου Πηγής. Το 1992, η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος ανακήρυξε τον τόπο παναράξικο προσκύνημα. Η οικοδόμηση ενός πολύ μεγάλου ναού αφιερωμένου στην Παναγία την Αργοκοιλιώτισσα αρχίστηκε την 25 Μαρτίου 2001.

Μερικοί χωρικοί δεν αποδέχονται τη νομιμότητα αυτού του καινούργιου ναού, που χτίστηκε με τα έσοδα από τις δωρεές των προσκυνήτων κατά τις δεκαετίες που πέρασαν. Πι-

στεύουν ότι ο μόνος νόμιμος ναός θα είναι εκείνος που θα χτιστεί οποιαδήποτε θεραπεία. Οι συνέπειες του ονείρου της Κατερίνας Λεγάκη και των ονειρών των μικρών μαθητών του 1930 γίνονται έτσι ακόμη και σήμερα αισθητές. Η παράδοση των ονειρών και της προφητείας είναι τόσο εδαφιασμένη στο χωριό, ώστε, νομίζω, κανενας στην Κορώνη δεν θα αισθανθόταν έκπληξη αν η Παναγία ή η Αγία Άννα έστελναν νέες πληροφορίες μεσάνω ονειρών. Και βέβαια, σταν έφτασα στο επίκεντρο των γεγονότων, μερικοί αναρωτήθηκαν αν ήμουν εκείνος ο ανθρώπος «από άλλη φυλή», που θα βοηθούσε να βρεθεί η εικόνα.

Όταν ουριζόταν τα γεγονότα του 1930, με ρωτώνυμη συχνά αν τα παιδιά έβλεπαν πράγματα άνευρα ή μήτις επιρρόκειτο για την προσκύνησης την εικόνα της Παναγίας της Αργοκοιλιώτισσας στη γιορτή της Ζωοδόχου Πηγής. Το 1992, η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος ανακήρυξε τον τόπο παναράξικο προσκύνημα. Η οικοδόμηση ενός πολύ μεγάλου ναού αφιερωμένου στην Παναγία την Αργοκοιλιώτισσα αρχίστηκε την 25 Μαρτίου 2001.

Μερικοί χωρικοί δεν αποδέχονται τη νομιμότητα αυτού του καινούργιου ναού, που χτίστηκε με τα έσοδα από τις δωρεές των προσκυνήτων κατά τις δεκαετίες που πέρασαν. Πι-

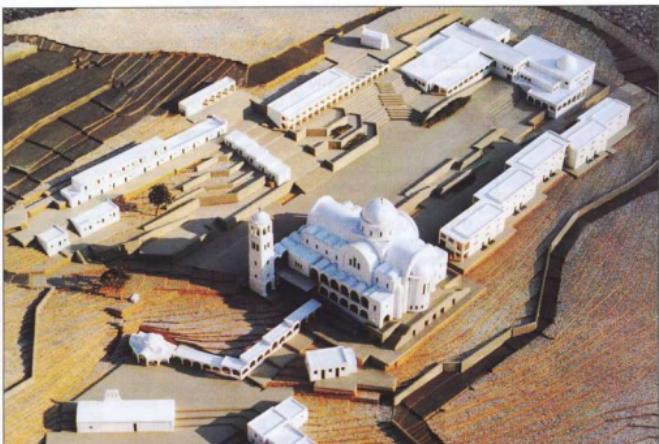
=Τάχεια Κίνηση Οφθαλμών). Όμως, η πρόσφατη εργαστηριακή έρευνα αποκάλυψε ότι ούτε και τα νυχτερινά ονείρα συμβάνουν όλα σε κατάσταση REM. Στην πραγματικότητα, οι ερευνητές τονίζουν σήμερα το συνεχές ανάμεσα στον εν εγρήγορσι και στον καθ' ύπνο (ονειρο) τρόπο σκέψης. Εξετάζουν κατά πόσο πλήρως κοινωνικοί ή χαρακτηριστικοί ανθρωποί μπορούν να περάσουν σε αυτό που ο Freud ονόμασε «σκέψη πρωτογενών διαδικασιών». Η έννοια της «αυτόνομης φαντασίας» της ανθρωπολόγου Michele Stephen αντιπροσωπεύει μια ολοκληρωμένη, πιο πρόσφατη προσπάθεια να εντοπισθούν οι κοινές γνωστικές διεργασίες που αποτελούν το υπόβαθρο τόσα των ονείρων, όσο και των εν εγρήγορστη ποσπατων και επομένως, αναιρούντας τη διαφορά ανάμεσα στα δύο¹². Το αντικεμενικό γεγονός του ύπνου ή της εγρήγορστης δεν δέται, επομένως, σημαντικούς περιορισμούς στο μπορεί να είναι αντικείμενο της φαντασίας.

Το περιεχόμενο των ονείρων της Κορώνου φαίνεται να περιλαμβάνει εξαιρετικά παράξενο και περιπλοκό θεματικό υλικό για τόσο μικρά παιδιά. Αυτό μπορεί ίσως να αποδοθεί στην περιφρέσουσα απόδοση της θρησκευτικού πυρετού και στις συζητήσεις που άκουγαν τα παιδιά την εποχή που η εικόνα βρέθηκε στη Χώρα και μεταφέρθηκε στο χωρίο. Τα έντονα συναισθήματα στο χω-

κινωνικές απαιτήσεις. Φυσικά, ανταποκρίνονταν στις προσδοκίες μιας συγκεκριμένης υπο-ομάδας. Τα ονειρά τους προκαλούσαν και, τελικά, πρόσβαλλαν τις ευαισθησίες πολλών χωρικών.

Η ανάμειξη μικρών παιδών σε οραματικές δραστηριότητες είναι σύμφωνη με άλλες περιπτώσεις που μπορούν να συγκριθούν με αυτήν. Στα σημαντικότερα περιστατικά θρησκευτικών οραματικών εμφανίσεων στην Ευρώπη, μετά τη λούρδη, όπου ένα κορίτσι δεκατεσάρινα επών είδε σε οράμα την Παναγία, ήταν αναμεμηγμένα παιδιά. Παιδιά είχαν, για παράδειγμα, κεντρικό ρόλο στις οραματικές εμφανίσεις της Ezkioiga, στη χώρα των Βάσκων, το 1931-32, καθώς και στο Medjugorje της Βοσνίας, που άρχισαν το 1980¹³. Αναλύοντας την περίπτωση των Βάσκων, ο William Christian τόνισε πώς η επιδημία αυτή θαυματουργικού καθολικισμού μπορεί να ερμηνευθεί ως μια γενική προσπάθεια εκ μέρους της Καθολικής Εκκλησίας να αντισταθεί στις τάσεις εκκοσμίκευσης και αστικοποίησης, που εκδηλώνονταν τότε στη Δημοκρατική Ισπανία. Μια αντιυχητή αίσθηση περιβωριστοποίησης παρακίνησε σημαντικούς ληγρούς της καθολικής ιεραρχίας να εγκρίνουν και να πρωθητίσουν τα οράματα που, σε άλ-

Το νέο μοναστηριακό συγκρότημα, Αργοκοίλι (μακέτα).

λες ιστορικές περιόδους, θα απέρριπταν ασυζητήτη. Πράγματι, η Καθολική Εκκλησία βρέθηκε σύντομα σε δύσκολη θέση εξαιτίας των ορμάτων και απέσυρε την υποστήριξη της, όπως έκανε και η Ορθόδοξη Εκκλησία στην περίπτωση της Κορώνου. Στην περίπτωση της Ezkioga πρέπει επίσης να αναγνωρισθεί η επιρροή των ορμάτων της Fatima (πάλι ιδιαίτερα από παιδιά) δεκαπέντε χρόνια νωρίτερα. Η Καθολική Εκκλησία είχε επικυρώσει τα οράματα της Fatima ως «εξόπιστα» ακριβώς το 1930. Αφολώς αυτό συντέλεσε στη δημιουργία θρησκευτικού αισθήματος στην Ezkioga, ακριβώς όπως τα γεγονότα της Τήνου υπήρξαν το έναντιμα για τα αρχικά οράματα της Κορώνου το 1830.

Στην περίπτωση του Medjugorje, ο Mart Bax υποστήριξε ότι τα γεγονότα εκείνα προκλήθηκαν από την εσωτερική καθολική πολιτική στην περιοχή. Το Medjugorje βρισκόταν πάντα υπό τη δικαιοδοσία των Φραγκισκανών, ενώς μοναστικού τάγματος ανεξάρτητο από την κανονική εκκλησιαστική ιεραρχία, σύμφωνα με την οποία οι τοπικές ενορίες βρίσκονται στη δικαιοδοσία του επισκόπου της περιοχής, ο οποίος με τη σειρά του, λογδότει στο Βατικανό. Το δεκαετία του 1970, ο τοπικός επίσκοπος ήθελε να παραμερισει τους Φραγκισκανούς και να υπαγάγει την ενορία του Medjugorje στη δική του δικαιοδοσία. Το έσπασμα των οράματων και τα έσσοδα από τους προσκυνητές ενίσχυσαν πολύ τη θέση των Φραγκισκανών, και το Medjugorje παραμένει στη δική τους δικαιοδοσία μέχρι σήμερα.

Ερμηνείες στο πλαίσιο μιας εθνικής ή ενδο-εκκλησιαστικής πολιτικής δεν φάνεται να ισχύουν για τα νειρά των παιδιών της Κορώνου το 1930. Η Ελλάδα δεν βρίσκοταν στα κάποια σημαντική μεταβατική περίοδο την εποχή εκείνη, όπως η Ισπανία, η οποία είχε μόλις πέρασε από τη μοναρχία στη δημοκρατία. Επίσης, τα γεγονότα της Κορώνου δεν προσέλκυσαν ποτέ την πανελλήνια προσοχή. Σήμερα ο τόπος αυτός εξακολουθεί να είναι προσκύνημα της Νάσου, και νομίζω ότι το κλείδι για την ερμηνεία των ονείρων του 1930 πρέπει να αναζητηθεί σε τοπικό επίπεδο.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1930, η παραγωγή σιμύριδας και το επίπεδο του πληθυσμού βρίσκονταν στην ακμή τους στην ορεινή Νάξο. Το παραθαλάσσιο τμήμα του νησιού ήταν πολύ λιγότερο ευπόρο, αλλά με την εξάλεψη της ελονοσίας και την ίδρυση του Γυμνασίου το επιπέδο του είχε αρχίσει να αναβαθμίζεται. Σήμερα, φυσικά, η Χώρα είναι μια ανθουσιασμένη τουριστική περιοχή με σήφισμα οικονομίας, ενώ η ορεινή Νάξος βρίσκεται σε οικονομική παρακμή και ο πληθυσμός της έχει μειωθεί δραματικά. Το 1930 όμως οι δύο περιοχές ήταν ισοδύναμες. Η μεταφορά της εικόνας από τα πεδινά στα ορεινά και η ίδρυση του προσκυνήματος στην Panagyia της Αργοκοιλιάτισσα το 1930 μπορεί, νομίζω, να ερμηνευθεί ως συμβολική επικύρωση της ιεραρχικής ανωτερότητας των ορεινών κονιοποιητών. Εδραιώθηκε, σε θρησκευτικό επίπεδο, η ιεραρχική ανωτερότητα της ορεινής περιοχής, την εποχή ακριβώς που στα κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο η ανωτερότητα αυτή χανόταν.

Από τα ορεινά χωριά, η Κόρωνας και το Σκαδό ήταν αυτά που εξέπλονταν περισσότερο

από την παραγωγή σιμύριδας. Ως μεταλλωρύχοι, οι χωρικοί αυτοί όχι μόνον ήταν έμπειροι στην ανασκαφή και ανεύρεση χαμένων αντικειμένων, αλλά και ευαισθάνθησαν από αποκαλυπτικές πληροφορίες των ονείρων τους. Οι Κουάκεροι της Αγγλίας του 17ου αιώνα και οι Μορμόνιοι στην Αμερική του 19ου προσφέρουν δύο συγκριτικά παραδείγματα του πώς το «σκάψιμο» μπορεί να περιβληθεί με θρησκευτικές (μερικές φορές χιλιετριδικές) προφητείες. Η προφητεία ότι η Κόρωνας θα γίνει πόλη και το Αργοκοιλιάτισσα παγκόσμιο προσκύνημα, όταν ανακαλύφθει η εικόνα της Αγίας Άννας, έχει παραμείνει ζωντανή στο χωριό για περισσότερο από εκατόν πεντηνά χρόνια. Είναι μια προφητεία που προσφέρει στους ανθρώπους ένα μέσο για να συμβιβαστούν με τη σημερινή παρακμή της εξορκιτικής βιωμαχίας, γνωρίζοντας ότι οι ικανότητές τους αποτελούν μέρος ενός θεϊκού σχεδίου και πρέπει να διατηρηθούν.

Μετάφραση: I. Φ. Βλαχόπουλος

Σημειώσεις

* Εκερώδη την ευηγκαστούν μετανάστη Μανώλη Μανωλά για την πολύτιμη βοηθεία του στην έρευνα αυτή στην Κόρωνα. Αυθωνόμως, επίσης, υποχρέωντας προς τον λιανικό Χουζουράνη και τον Niko Kefalaltsis, οι οποίοι με προμήθευσαν με τα έγγραφα που εμπλέκουν αυτή τη μελέτη.

1. Φύλακας της 1ης Φεβρ. 1930. Ευχαριστώ θεριά του Βασιλ Σωρόπερο, που μου έδωσε τη δυνατότητα να βρω τα σχετικά φύλλα αυτής της εμφύλευσης.

2. Φωνή Νάσου-Πάρου, φύλλο της 3ης Μαρτ. 1930.

3. Η Κατερίνα Λεγάκη ήταν η διεγένετη της ονείρησης το 1836. Βλ. Γερμήτη Λεγάκης, Παναγία η Αργοκοιλιάτισσα. Αθήνα: Ερμούπολη, 1932, σ. 5.

4. Φωνή Νάσου-Πάρου, φύλλο της 30ης Μαρτ. 1930.

5. Έγκριση διορισμού των τονισμών του κενενού του καρπασού, και σε κάθε σημείο της ονείρησης της ονείρησης το 1836. Διαθέτεται από την αρχή της ονείρησης της 1836. Βλ. Γερμήτη Λεγάκης, Εγκριση πανέλιο χωριό της Νάσου.

6. Λεγάκης, σ. p. 23.

7. Οι διατάξεις αυτής της εκκλησίας (70 μ. μήκος, 45 μ. πλάτος, 100 μ. ύψος) αποκαλύφθηκαν επίσης σε ονείρα και εικαστικές καταστάσεις.

8. Λεγάκης, σ. p. 19.

9. Λεγάκης, σ. p. 38.

10. Michele Stephen, "Constructing Sacred Worlds and Autonomous Imaging in New Guinea", στο G. Herdt & M. Stephen (eds.), *The Religious Imagination in New Guinea*, New Brunswick: Rutgers University Press, 1989, σ. 212-213.

11. William Christian Visorovic, *The Spanish Republic and the Reign of Christ*, Berkeley: University of California Press, 1996. Mart Bax, *Medjugorje: Religion, Politics and Violence in Rural Bosnia*.

Οι oneirevamenoi: The Events of 1930 in Koronos

Charles Stewart

In 1930 a long-lost icon of the Panagia was rediscovered on Naxos through the dreams of a twelve-year-old girl. When the icon was returned to the mountain village of Koronos after an epidemic of dreaming broke out among twelve-year-old children in the village. Throughout 1930 these children daily reported dreams of the Panagia or St. Anne directing them to find an icon of St. Anne still buried at a place called Argokoli (where the icon of the Panagia had previously been found). This article studies this episode of dreaming drawing on historical and oral historical sources as well as the texts of one of the children's dreams, which have been preserved. The dreams prophesied beneficial consequences for Koronos if the icon of St. Anne were discovered and the Koronitides applied their skills as emery miners to the search for this buried object. In the end the icon remains undiscovered, and the name for the dreamers and their followers – *οι oneirevamenoi* – has taken on disparaging overtones. Argokoli has, nonetheless, developed into the largest pilgrimage on Naxos and some villagers still believe that the icon of St. Anne will be found.